

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ Й АРХІВНОЇ СПРАВИ

Наталія Іванова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті досліджено проблему формування проектної компетентності в майбутніх фахівців інформаційно-бібліотечної сфери як одного з важливих складників їхньої професійної компетентності. Розглянуто ключові поняття проблеми: «компетентність», «професійна компетентність», «проектна компетентність». З'ясовано основні положення компетентно орієнтованого підходу, питання вдосконалення національної інформаційно-бібліотечної освіти, професійні компетентності фахівців інформаційно-бібліотечної сфери, необхідні для якісного задоволення вимог сучасних користувачів. Окреслено необхідність подальшого наукового дослідження проблеми модернізації змісту інформаційно-бібліотечної освіти відповідно до вимог сучасної соціальної практики.

Ключові слова:

інформаційно-бібліотечна освіта; фахівці з інформаційної, бібліотечної й архівної справи; компетентність; компетентнісний підхід в освіті; професійна компетентність; проектна компетентність.

Анотация:

Иванова Наталья. Формирование проектной компетентности у будущих специалистов информационного, библиотечного и архивного дела.

В статье исследована проблема формирования проектной компетентности у будущих специалистов информационно-библиотечной сферы как одной из важных составляющих их профессиональной компетентности. Рассмотрены ключевые понятия проблемы: «компетентность», «профессиональная компетентность», «проектная компетентность». Раскрыты основные положения компетентно ориентированного подхода, вопросы усовершенствования национального информационно-библиотечного образования, профессиональные компетентности специалистов информационно-библиотечной сферы, необходимые для качественного выполнения требований современных пользователей. Определена необходимость дальнейшего научного исследования проблемы модернизации содержания информационно-библиотечного образования в соответствии с требованиями современной социальной практики.

Ключевые слова:

информационно-библиотечное образование; специалисты информационного, библиотечного и архивного дела; компетентность; компетентностный подход в образовании; профессиональная компетентность; проектная компетентность.

Resume:

Ivanova Natalia. Forming project competence of future specialists in information, library and archival services.

The article deals with the problems of forming the project competence of future specialists in the information and library sphere as one of the important components of their professional competence. The key concepts of the problem are considered: "competence", "professional competence", "project competence". There were considered the main provisions of the competence-oriented approach, the issue of improving the national information and library education, professional competences of specialists in the information and library sphere, necessary for the qualitative implementation of modern users' requirements. The necessity of further scientific research of the problem dealing with modernization of the contents of information and library education in accordance with the requirements of modern social practice is outlined.

Key words:

information and library education; specialists in information, library and archival services; competence; competence approach in education; professional competence; project competence.

Постановка проблеми. На сучасному етапі цивілізаційних змін пріоритет інформації та статус інформаційних ресурсів визначають ставлення до них як до важливих факторів розвитку інформаційного суспільства. Зі свого боку, інформаційне суспільство висуває нові вимоги як до фахівця, так і до системи підготовки кваліфікованих кадрів.

Одним з важливих соціальних інститутів, що забезпечує доступ громадян до інформації, є бібліотека, для якої організація інформаційної освіти, підвищення інформаційної культури відвідувачів є сьогодні першочерговим завданням. Наразі, урахувавши світові тенденції, необхідним стає аналіз можливостей розширення місії публічних бібліотек і перетворення їх на культурно-просвітницькі центри, місця громадської активності, центри доступу до інформаційних (зокрема й цифрових) ресурсів.

Формування інформаційного суспільства й суспільств знання, зміна соціальної функції бібліотек спонукають до перегляду вимог щодо

бібліотечної галузі загалом і до підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи, що мають орієнтуватися в багатовимірному інформаційному просторі, зокрема. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [11], Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [8] та інших документах наголошено на необхідності спрямування структури й змісту вищої освіти, зокрема інформаційно-бібліотечної, на потреби особистості, вимоги ринку праці й на нагальне забезпечення закладів освіти й культури конкурентоспроможним персоналом. Отже, на початку ХХІ століття одним з актуальних завдань вищої освіти є професіоналізація й підготовка кадрів, які мають не тільки ґрунтовні теоретичні знання й практичні вміння, а й характеризуються високим рівнем готовності до виконання професійних обов'язків і рівнем розвитку професійної компетентності.

Питання вдосконалення якості бібліотечного обслуговування й підвищення рівня професійної компетентності фахівців з інформаційно-бібліотечної справи завжди було актуальним. Сьогодні, в умовах трансформації функцій бібліотеки як соціального інституту, забезпеченість культурно-освітніх інституцій компетентними фахівцями стає життєво важливою.

Значущість завдання підвищення рівня професійної компетентності в наш час посилюється й тим, що сучасне суспільство потребує від освіченої людини не стільки наявності певного набору знань, а й уміння їх використовувати й постійно поповнювати впродовж життя для ефективного виконання професійних завдань. Тому для сучасних бібліотекознавчих досліджень актуальним є вивчення компетентнісного підходу в професійній інформаційно-бібліотечній освіті й забезпечення його реалізації. Важливість цього завдання підтверджується, по-перше, вимогами сучасного ринку праці до компетенцій працівників, їхніх особистісних якостей, а по-друге, особливостями сучасної бібліотеки як інституції соціальної комунікації.

Усе, зазначене вище, актуалізує необхідність дослідження проблеми підвищення рівня компетентностей фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи в системі професійної підготовки фахівців інформаційно-бібліотечної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми модернізації освіти на основі компетентнісного підходу й реформування системи інформаційно-бібліотечної освіти вже були предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Проблематика компетенцій і компетентностей розглядалася в роботах таких іноземних науковців, як І. Зимня [3], В. Краєвський [5], Н. Кузьміна, А. Маркова, Дж. Равен [9], Р. Уайт, Н. Хомський, А. Хуторської [12] та інших.

Теоретичній розробці основних положень компетентнісно орієнтованого підходу до організації національної системи освіти присвячені й праці українських дослідників, зокрема Н. Бібик, Л. Ващенко, М. Елькіна [2], С. Ізбаш, О. Локшиної, О. Пометун, О. Савченко, І. Чемерис. На питаннях вивчення історії, сучасного стану й перспектив розвитку й удосконалення національної бібліотечної освіти фокусували увагу відомі вчені-теоретики та практики – В. Бабич, І. Давидова, В. Загуменна, В. Ільганаєва, Л. Каліберда, У. Краус-Ляйхерт, Н. Кушнарєнко, Т. Новальська, В. Пашкова, А. Чачко, В. Шейко, Г. Шемаєва.

Вивчення стану професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи виявило недостатність наукового обґрунтування підходів до формування їхньої професійної компетентності та її окремих складників для забезпечення об'єктивно необхідного рівня підготовки компетентних фахівців, здатних забезпечити надання якісних послуг в інформаційно-бібліотечній галузі, відповідно до соціального замовлення й вимог сучасних бібліотечних установ.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на актуальність проблем реалізації компетентнісного підходу, недостатню розробленість питання формування проектної компетентності в системі бібліотечної освіти, метою статті є дослідження проблеми формування проектної компетентності в майбутніх фахівців інформаційно-бібліотечної сфери як одного з важливих складників їхньої професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійну бібліотечну освіту випускники українських шкіл можуть здобути в 29 навчальних закладах вищої освіти (24 – зі здобуттям освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст», 5 – зі здобуттям освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і «магістр»). Ці заклади освіти випускають щороку 300 й 220 фахівців відповідно.

У сьогоднішніх умовах бібліотеки зацікавлені в співробітниках, здатних нестандартно мислити, знаходити нові ідеї й підходи до задоволення потреб сучасного користувача. Саме тут і постає проблема невідповідності професійної підготовки фахівців тій роботі, яку вони мають виконувати, що стає на заваді розвитку інформаційно-бібліотечної галузі й трансформації її в сучасних реаліях. Нагальним питанням сьогодення є узгодження змісту бібліотечної освіти з практичними вимогами.

Історії та сучасному стану бібліотечної освіти присвячена достатня кількість теоретичних досліджень вітчизняних учених. Аналіз практичної площини реформування й удосконалення сучасної вищої бібліотечної освіти здійснили у своїх працях О. Сербін і Т. Ярошенко [10]. Дослідники обґрунтовують висновок про застарілість і негнучкість наявної системи підготовки майбутніх фахівців інформаційної та бібліотечної справи у вищих навчальних закладах України. Зміст їх професійної освіти не враховує реальних потреб бібліотек, відстає від міжнародних стандартів і світових тенденцій бібліотечної освіти.

Також залишається недостатньо вивченим питання формування професійних компетенцій,

якими має володіти випускник інформаційно-бібліотечних спеціальностей на різних рівнях освіти, та їхня відповідність посадовим інструкціям в інформаційно-бібліотечних установах. Для навчальних закладів важливо не лише надати професійні знання, сформувати навички й уміння, а й «навчити вчитися» (і здобувати знання впродовж життя), критично мислити, працювати в проектах, будувати соціальні зв'язки, розвивати здатність до креативності, лідерства, самоорганізації тощо, набувати інших компетенцій XXI століття [10].

Розв'язання цієї проблеми можливо лише за умови реалізації завдань Стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, що передбачають оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу й особистісної орієнтації, з урахуванням світового досвіду й принципів сталого розвитку, забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі.

Контингент користувачів сучасних інформаційно-бібліотечних установ має власні інтелектуальні потреби й психологічні особливості [1], тому сфера професійної діяльності висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, який працює в умовах інноваційної діяльності, опиняється на перетині чотирьох важливих сфер – бібліотечної справи, психології, педагогіки та інформаційних технологій.

Погоджуючись з поглядами М. Макарової [6], усе-таки наголосимо, що у своїй професійній діяльності майбутні фахівці інформаційно-бібліотечної сфери мають бути орієнтовані на проведення самостійної науково-дослідної, проектної та експертно-консультаційної діяльності.

Найбільш значущими складниками професійної компетентності фахівців інформаційно-бібліотечної сфери дослідники вважають здатність самостійно здобувати знання в галузі соціальних наук, інформаційно-комунікаційних технологій, генерувати й використовувати нові знання, знаходити креативні рішення соціальних і професійних завдань.

Проектна діяльність є важливим складником інноваційного розвитку та інструментом модернізації закладів освіти та культури і, водночас, рушієм професійного зростання фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи. Тому істотним складником професійної компетентності фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи, на нашу думку, є проектна компетентність.

Слушною в цьому контексті є думка учених і педагогів-практиків, які вважають, що саме проектна компетентність – одна з ключових,

оскільки щонайбільше відповідає потребам формування нової якості людини XXI століття, життєво- і практико-орієнтована та сприяє становленню соціально зрілої й конкурентоспроможної особистості.

Вивчивши погляди багатьох дослідників на проектну компетентність, зупинимося на її визначенні, запропонованому дослідниками Н. Матяш і Ю. Володіною [7], які розглядають її інтегративну характеристики суб'єкта діяльності, що виражається в здатності й готовності людини до успішного самостійного виконання теоретичної та практичної діяльності з розроблення проектів і впровадження їх у всі сфери соціокультурної практики.

У нашому дослідженні під проектною компетентністю фахівця інформаційно-бібліотечної сфери ми розуміємо інтегративну єдність інтелектуальних складників, особистісних характеристик і досвіду, виражену через здатність і готовність до успішної самостійної діяльності, спрямованої на розроблення й упровадження проектів у своїй професійній роботі. Це дає змогу майбутньому фахівцеві використовувати свій потенціал, оперативно й успішно адаптуватися до різнопланових, постійно змінюваних завдань в умовах соціальної практики.

Проектна компетентність виявляється в усвідомленні сенсу й значущості проектної діяльності, у володінні спеціальними знаннями, уміннями й навичками, в обґрунтованому виборі й оптимізації проектних рішень у разі їхньої багатоваріантності, у здатності використовувати набуті знання й уміння в конкретній сфері діяльності, а отже, зумовлюється самою проектною діяльністю [4]. Проектна діяльність характеризується своєрідним змістом, який передбачає масштабну екстраполяцію опанованих знань у якісно і кількісно оновлений формат.

Процес формування проектної компетентності майбутнього фахівця передбачає засвоєння особою різнопланової інформації, що зумовлює мотивацію особистості до реалізації проектних цілей і завдань; оволодіння способами її поповнення й оновлення, завдяки самостійним діям; накопичення досвіду в професійній діяльності, оцінку й самооцінку суб'єктом отриманих проектних результатів.

Ми вважаємо, що формування проектної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи в процесі професійної підготовки буде ефективним, якщо проектна компетентність розглядатиметься як важливий складник професійної компетентності, а її формування спиратиметься на використання потенційних можливостей як базових наук і дисциплін циклу

професійної підготовки, так і дисциплін за вибором студентів (варіативна частина навчальних планів); якщо відбуватиметься послідовне впровадження елементів проектної діяльності в зміст модулів профільних дисциплін; якщо спеціально організовуватиметься навчально-виховний процес, якщо створюватимуться необхідні педагогічні умови, вноситимуться зміни й доповнення до змісту навчальних дисциплін і програм виробничої практики; якщо виконуватиметься послідовна й систематична роботи з формування окремих складників проектної компетентності, упроваджуватимуться ефективні організаційні форми навчання з використанням методів активізації проектної діяльності.

Висновки. У роботі наголошено на необхідності формування проектної компетентності у фахівців інформаційної, бібліотечної й архівної справи, яка є одним з основних складників професійної компетентності, найважливішим показником професійної майстерності й відповідності

світовим стандартам інформаційно-бібліотечної справи.

Попри результативність проведених досліджень з проблем реалізації компетентнісного підходу в освіті, проектування й розвитку проектної компетентності, слід визнати, що питання формування проектної компетентності майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної й архівної справи не знайшли спеціального вивчення в психолого-педагогічних працях. Сьогодні бракує наукового дослідження, яке розкривало б проблематику змісту інформаційно-бібліотечної освіти, відповідно до реальних потреб бібліотек.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми вбачаємо у вивченні стану сформованості проектної компетентності; у розробленні компонентно-рівневої структури проектної компетентності в майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи; у розробленні й експериментальній перевірці моделі формування проектної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи в системі професійної підготовки їх.

Список використаних джерел

1. Дудник О. В. Професійні компетентності бібліотекаря в умовах інноваційної діяльності бібліотеки / О. В. Дудник // Інформаційні технології: зб. тез I Всеукраїнської конференції молодих науковців (22-23 травня 2014 р., м. Київ). — К., 2014. — С. 6—8.
2. Елькін М. В. Сучасні педагогічні технології у підготовці майбутніх вчителів / М. В. Елькін та ін.; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. — Мелітополь: Вид. будинок Мелітоп. міськ. друк., 2014. — 273 с.
3. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Его место в системе современных подходов к проблемам образования (теоретико-методологический подход) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. — 2006. — № 8. — С. 21—26.
4. Ковальчук В. І. Результати дослідження щодо розвитку проектної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу засобами інтерактивного навчання [Електронний ресурс] / В. І. Ковальчук // Pedagogy and Psychology. — 2015. — С. 29—34. — Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9705>.
5. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 352 с.
6. Макарова М. В. Компетентнісний підхід до підготовки магістрів в галузі бібліотечної справи та інформації / М. В. Макарова // Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (13 листопада 2014 р., м. Київ). — К., 2014. — С. 312—316.
7. Матяш Н. В. Методика оценки проектной компетентности студентов [Электронный ресурс] / Н. В. Матяш, Ю. А. Володина // Психологические исследования: электрон. науч. журн. — 2011. — № 3(17). — Режим доступа: <http://psystudy.ru>.
8. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек

References

1. Dudnyk, O.V. (2014). *Professional competencies of the librarian under the conditions of the library innovative activity*. In : Information technologies: proceedings of the I Ukrainian Conference of Young Scientists, 22–23 May 2014. Kyiv, 6–8. [in Ukrainian]
2. El'kin, M. V. (2014). *Modern pedagogical technologies in future teachers' training*. Melitopol: Vyd. budynok Melitop. mis'k. druk. [in Ukrainian]
3. Zimniaia, I. A. (2006). Competence approach. Its place in the system of modern approaches to the problems in education. *Vyshee obrazovanie segodnia*, 8, 21–26. [in Russian]
4. Koval'chuk, V. I. (2015). *Research outcomes on the development of pupils' project competence at general education institution by means of interactive learning*. In : Pedagogy and Psychology, 29–34. Retrieved from: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9705>. [in Ukrainian]
5. Kraievskii, V. V., Khutorskoi, A. V. (2007). *Basics of study. Didactics and methodology: textbook*. Moscow : Akademiia. [in Russian]
6. Makarova, M. B. (2014). *Competence approach to masters' training in the sphere of library service and information*. In : Social communications in the intercultural space: intercontinental dialogue of intellectuals: proceedings of the International Scientific and Practical Conference, 13 November 2014. Kyiv, 312–316. [in Ukrainian]
7. Matiash, N. V., Volodina, Yu. A. (2011). Methods of assessment of students' project competence. *Psikhologicheskie issledovaniia*, 3 (17). Retrieved from: <http://psystudy.ru>. [in Russian]
8. *On approval of the Strategy of Library Service up to the period of 2025 "Quality changes of libraries for Ukraine sustainable development"*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. [in Ukrainian]
9. Raven, J. (2002). *Competence in modern society. Influence, development and realization*. Moscow : Vyssh. shk. Retrieved from: <http://libros.am/book/read/id/365199/slug/kompetentnost>. [in Russian]

- для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Розпорядження Кабінету Міністрів України № 219-р від 23 березня 2016 р. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.
9. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Влияние, развитие и реализация [Электронный ресурс] / Джон Равен. — М. : Высш. шк., 2002. — Режим доступа : <http://libros.am/book/read/id/365199/slug/kompetentnost>.
 10. Сербін О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти [Електронний ресурс] / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. — 2015. — № 2. — С. 12—14. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_2_5.
 11. Указ Президента України № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
 12. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 59—68.
 10. Serbin, O., Yaroshenko, T. (2015). Aspects of reforming and improving the modern library education. *Visnyk knyzhkovoii palaty*, 2, 12–14. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_2_5. [in Ukrainian]
 11. *Decree of President of Ukraine No 344/2013 "On the National Strategy of Education Development in Ukraine up to 2021"*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. [in Ukrainian]
 12. Khutorskoi, A. V. (2003). Key competences as a component of the person-oriented educational paradigm. *Narodnoie obrazovaniie*, 2, 59–68. [in Russian]

Рецензент: Прийма С.М. – д.пед.н., доцент

Відомості про автора:
Іванова Наталя Анатоліївна
 ivanova1977@gmail.com
 Мелітопольський державний педагогічний
 університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1922>

*Матеріал надійшов до редакції 31. 05. 2017 р.
 Прийнято до друку 25. 06. 2017 р.*

Information about the author:
Ivanova Natalia Anatoliivna
 ivanova1977@gmail.com
 Melitopol Bohdan Khmelnytsky
 State Pedagogical University
 20 Hetmans'ka St., Melitopol,
 Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1922>

*Received at the editorial office 31. 05. 2017.
 Accepted for publishing 25. 06. 2017.*